

حسین امیرعبداللهیان پروژه‌های مهمی را در دوران وزارت جلو برد

دیپلمات عقلا نیت انقلابی

متولی، نهادی غیرمستول در سیاست خارجی مانند وزارتخانه‌های علمی و آموزشی نیز سهمی در آن ایفا کنند.

به‌عنوان نمونه در روابط هند و روسیه، بیشتر از هر چیز روابط دستگاه نظامی هند با روس‌ها به دلیل نیاز به دریافت تسلیحات روسی، باعث تقویت روابط شده است. روابط چین و روسیه نیز به دلیل احتیاجات صنعتی و نظامی بیشتر میان وزارتخانه‌های صنعتی پیگیری می‌شده است. با توجه به گستردگی امر سیاست خارجی و سیالیت سهم دستگاه‌ها در روابط بین‌المللی به دلیل مولفه‌های موثر، این عرصه شاهد اصطکاک میان نهادهای مختلف است.

در ایران نیز این برخوردها به شکل طبیعی وجود داشته است. با این حال ویژگی اصلی دوره امیرعبداللهیان هماهنگی مناسب با دیگر نهاد‌های مسئول سیاست خارجی به ویژه با دستگاه‌های میدانی کشور بود. پیش از او نیز وزارت خارجه لاجرم با میدان همکاری داشت همان‌گونه که میدان نیز درخواست‌های دستگاه دیپلماسی را اجابت می‌کرد، اما در دوره عبداللهیان برادری میان دستگاه‌ها باعث کنار رفتن اختلافات شد.

او بدون آنکه به میدان تبدیل شود، به میدان کمک کرد. در جریان جنگ غزه، دستگاه‌های نظامی و اطلاعاتی ایران با کشورهای متعددی به دلیل حمایت‌های نظامی، سیاسی و اقتصادی آنها با رژیم صهیونیستی اختلاف داشت که طبیعت این میدان است. با این وجود دیپلماسی تفاوت‌هایی با میدان‌های نظامی و اطلاعاتی دارد و عبداللهیان علی‌رغم همراهی با آنها، دیپلماسی را به همان شکل اصلی خود ادامه داد. دیدارهای گسترده با مقامات کشورهای اسلامی که برخی مهم به حمایت و روابط گسترده با رژیم صهیونیستی بودند در این راستا قابل ارزیابی است.

اقدامی که پیامدش تنها چند هفته پیش از اجرای برجام باعث شد ریاض یک طرفه روابط خود با تهران را قطع کند. اما زبان‌های این رویه باعث شد سعودی‌ها تلاش برای بازگرداندن روابط به وضع سابق را در دستور کار خود قرار دهند که در این مسیر تسهیلگری وزارت خارجه باعث تسریع در به سرانجام رسیدن مذاکرات و برقراری مجدد روابط شد. پرونده مهم دیگر روابط با ترکمنستان بود که در دولت قبل روابط با آن دچار دست‌اندازهایی شده بود. دولت رئیسی نه تنها آن دست‌اندازه‌ها را پر کرد بلکه روابط تا جایی توسعه یافت که شخص رئیس‌جمهور توجه ویژه‌ای به روابط با عشق‌آباد نشان داد که به موجب آن دیدار با مقامات مختلف ترکمنستانی به انعقاد توافقات مهم اقتصادی انجامید.

همگرایی شرقی

امیرعبداللهیان با دریافت مأموریت از دولت سیزدهم، باید بدون آنکه برجام را زیرپا می‌گذاشت، با حفظ اساس توافق از آن عبور می‌کرد. این عبور به معنای پشت پا زدن به توافق نبود. منحصر کردن کشور به برجام باعث شده بود تمام امور کشور از اقتصاد تا سیاست خارجی معطل آن بماند. این پدیده موجب شده بود تا از دولت قبلی زمزمه‌هایی بلند شود که «ما بلند نیستیم کشور را بدون توافق» اداره کنیم. آنها حتی برای آنکه غرب را راضی به بازگشت به برجام کنند، از توسعه روابط با کشورهای غیرغربی خودداری می‌کردند. دولت قبل امیدوار بود عدم توسعه روابط با دیگران به کاهش خشم واشنگتن منجر شده و این کشور را به برجام بازگرداند. این اتفاق اما رخ نداد تا این دولت تحت فشار نخبگان و بدنه کارشناسی کشور به امتحان راه‌های دیگری بپردازد.

دولت دوازدهم روابط با اتحادیه اقتصادی اوراسیایی به عنوان یک سازمان منطقه‌ای با کارکرد تجاری را کج‌دار و مریز آغاز کرد اما دولت رئیسی با سکانداری عبداللهیان در سیاست خارجی، تهران را در این اتحادیه فعال کرد. عضویت در سازمان منطقه‌ای شانگهای با رویکرد امنیتی-سیاسی و سازمان جهانی بریکس با رویکرد اقتصادی-سیاسی دیگر اقدامات موثر دولت در سیاست خارجی بود. شاید بتوان گفت کلان‌پروژه نظام برای تقویت روابط با کشورهای شرقی و غیرغربی بیش از هر دولتی در دولت سیزدهم پیگیری شد و وزارت خارجه در آن نقش مهمی داشت. نقش مهم دستگاه دیپلماسی در این فعالیت‌ها، عدم رقابت مصنوعی و غیرسازنده با دیگر نهادها بود. از این رو وزارت خارجه در دعواهای نهادی وارد نشد و درباره اینکه این نهاد یا نهاد‌های دیگر سهم بیشتری در توسعه روابط داشته‌اند، موضعی نداشت.

تجارت خارجی

سیاست همسایگی دولت در کنار اعتقاد به مذاکرات هسته‌ای، باعث شد عدد و رقم‌های روابط اقتصادی با کشورهای همسایه ارتقا یابد. اعتقاد به مذاکره باعث شد طرف‌های باقی‌مانده در برجام به رعایت جوانب این توافق ادامه داده و از سوی دیگر مقادیری از درآمد‌های بلوکه شده فروش نفت ایران نیز آزاد شود. اساس کار اما توسعه تجارت خارجی با کشورهای همسایه بود. توسعه روابط تجاری با کشورهای منطقه براساس راهبرد عالی‌تر «سیاست همسایگی» پیگیری شد که نتیجه آن رشد ۱۴ درصدی روابط تجاری به لحاظ کمی شد. به لحاظ کیفی نیز برقراری روابط تجاری در حوزه انتقال کالا، سرمایه‌گذاری و انتقال پول تسهیل شد. میراث دولت سیزدهم و تلاش‌های دستگاه دیپلماسی این دولت، سهم ۵۰ درصدی همسایگان از کل تجارت ایران است.

آنچه در این خصوص مهم است، شکل‌گیری این روند در اوج تحریم‌هاست. دولت بایدن نه تنها تحریم‌های دولت ترامپ را لغو نکرد بلکه ۶۰۰ تحریم نیز بر آنها افزود، اما زیر سایه این تهدیدات روابط تجاری ایران با کشورهای همسایه از رشدی خیره‌کننده برخوردار شد؛ پس یک ویژگی مهم این روابط مصونیت قابل توجه آنها از تحریم‌های آمریکاست.

وزیرخارجه قدس

شاید بتوان گفت مهم‌ترین دوره ریاست امیرعبداللهیان بر وزارت خارجه، جنگ طوفان الاقصی باشد؛ جنگی که تا زمان شهادت امیرعبداللهیان ۳۶ هزار شهید در غزه برجای گذاشت. تلاش‌های بی‌وقفه وزیرخارجه پیشین ایران از منطقه تا نیویورک باعث شد با وجود تلاش‌های غرب و لابی صهیونیستی، تهران بتواند جبهه دیپلماتیک قدرتمندی در جهان علیه تل‌آویو ایجاد کند. عبداللهیان صبورانه و با وجود خشم ناشی از همکاری تعدادی از دولت‌های مسلمان با رژیم صهیونیستی برای قتل عام فلسطینی‌ها، آنها را بالاگیر به صف و عکس مخالفت با تل‌آویو کشاند. صهیونیست‌ها در برهه‌ای از جنگ برای آنکه مانع سفر وزیر خارجه ایران به سوریه و لبنان شوند، باندهای فرودگاهی سوریه را بمباران کردند، اما هواپیمای حامل عبداللهیان موفق شد در باندی امن فرود آید. او سپس به صورت زمینی و علی‌رغم تهدیدات، به بیروت نیز سفر کرد. جدیت وزیرخارجه ایران در سفر به سوریه و لبنان، یک پیام برای همگان بود؛ حمایت تهران از فلسطین حتمی و شدید است و کمترین تأثیری از فشارها و مشکلات نمی‌پذیرد. تلاش‌های او طی هشت ماه جنگ باعث شده بود برخی وی را «وزیر خارجه فلسطین» یا «وزیر خارجه قدس» بنامند. رابطه عبداللهیان با فلسطین اما منحصر به دوران وزارت نمی‌شود. او مدتی دبیرکل دبیرخانه دائمی کنفرانس بین‌المللی حمایت از انتفاضه فلسطین بود و مدیرمسئولی فصلنامه راهبردی فلسطین را برعهده داشت.

میدان و دیپلماسی؛ هماهنگ، برادر

سیاست خارجی هر کشور توسط چندین نهاد پیگیری می‌شود. نهادهای نظامی، نهادهای اطلاعاتی، وزارت امور خارجه، وزارت بازرگانی و تعدادی دیگر از نهاد‌های کلان، متولی سیاست خارجی دولت‌ها هستند. گستردگی سیاست خارجی باعث شده به جز دستگاه‌های

سوابق تحصیلی دکتر امیرعبداللهیان		
مقطع	محل تحصیل	سال فارغ‌التحصیلی
دکترای تخصصی روابط بین‌الملل	دانشگاه تهران	۱۳۸۹
کارشناسی ارشد روابط بین‌الملل	دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران	۱۳۷۵
کارشناسی روابط دیپلماتیک	دانشکده روابط بین‌الملل وزارت امور خارجه	۱۳۷۰

سوابق امیرعبداللهیان در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران		
ترتیب زمانی	سمت	دوره
۱	کارشناس و معاون سفارت جمهوری اسلامی ایران در بغداد	۱۳۸۰-۱۳۷۶
۲	معاون اداره اول سیاسی خلیج فارس وزارت امور خارجه	۱۳۸۲-۱۳۸۰
۳	معاون دستیار ویژه وزیر امور خارجه در امور عراق	۱۳۸۵-۱۳۸۲
۴	عضو کمیته سیاسی-امنیتی مذاکرات هسته‌ای ایران با EU۳ (تروئیکای اروپا شامل انگلیس، فرانسه و آلمان)	۱۳۸۵-۱۳۸۴
۵	معاون اداره کل خلیج فارس وزارت امور خارجه	۱۳۸۶-۱۳۸۵
۶	عضو کمیته مذاکرات ایران، عراق و آمریکا در موضوع عراق	۱۳۸۶
۷	رئیس ستاد ویژه عراق در وزارت امور خارجه	۱۳۸۶-۱۳۸۵
۸	سفر جمهوری اسلامی ایران در بحرین	۱۳۸۹-۱۳۸۶
۹	مدیر کل خلیج فارس و خاورمیانه وزارت امور خارجه	۱۳۹۰-۱۳۸۹
۱۰	معاون عربی و آفریقای وزارت امور خارجه	۱۳۹۵-۱۳۹۰
۱۱	دستیار ویژه رئیس مجلس و مدیرکل امور بین‌الملل مجلس شورای اسلامی	۱۴۰۰-۱۳۹۵
۱۲	وزیر امور خارجه جمهوری اسلامی ایران	۱۴۰۳-۱۴۰۰

کتاب‌های منتشر شده از دکتر امیرعبداللهیان			
ترتیب زمانی	نام کتاب	سال انتشار	انتشارات
۱	«استراتژی مهار دوگانه آمریکا»	۱۳۷۸	انتشارات بعثت
۲	«دموکراسی متعارض ایالات متحده آمریکا در عراق جدید»	۱۳۸۶	انتشارات مدیا
۳	«ناکارآمدی طرح خاورمیانه بزرگ آمریکا»	۱۳۹۷	مرکز آموزش و پژوهش‌های بین‌المللی وزارت خارجه
۴	«صبح شام»	۱۴۰۰	انتشارات سوره مهر

تعدادی از مقالات علمی منتشر شده از دکتر امیرعبداللهیان		
عنوان	نشریه منتشر کننده	سال
«استراتژی مهار دوگانه آمریکا در طرح داماتو»	مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران	۱۳۷۶
«موافقتنامه امنیتی بغداد - واشنگتن؛ رفتارشناسی آمریکا در عراق جدید»	فصلنامه سیاست خارجی - مرکز مطالعات سیاسی و بین‌المللی وزارت خارجه	۱۳۸۸
«تحولات خاورمیانه و مطالعه موردی بحرین»	فصلنامه مطالعات راهبردی	۱۳۹۰
«بحران سوریه و امنیت ناپایدار منطقه‌ای»	فصلنامه مطالعات راهبردی	۱۳۹۲
«چرایی تحولات سوریه و پیامدهای آن»	فصلنامه کنفرانس بین‌المللی دانشگاه علامه طباطبائی	۱۳۹۵

مسئولیت‌های پژوهشی دکتر عبداللهیان	
مدیرمسئول فصلنامه راهبردی فلسطین	
عضو هیات تحریریه و مشاور علمی فصلنامه مطالعات سیاست خارجی تهران	
عضو هیات مؤسس مرکز مطالعات غرب آسیا (اندیشکده روابط بین‌الملل)	